

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

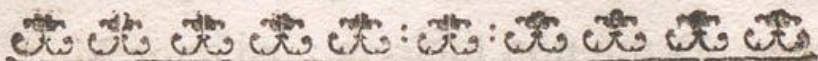
**Sapientissima Dei Mvndvm Regentis Gvbernatio; Ex qua
pendent, quæ vulgò in Casv, Fortvna, Fato, Esse Pvtantvr**

Stengel, Georg

Ingolstadii, 1645

Capvt I. Quid no[n] sit, aut sit Fortuna, Casus, Fatu[m]? & in his omnibus
Deu[m] dominari.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-52314](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-52314)

SAPIENTISSIMA
 DEI MVNDVM REGENTIS
 GVBERNATIO,
 EX QVA PENDENT
 QVÆ VVLGO IN CASV AT-
 QVE FORTVNA, AVT FATO
 esse putantur.

C A P V T I.

*Quid non sit, aut quid sit FORTVNA,
 CASVS, FATVM? & in his omni-
 bus, Deum dominari.*

§. I.

*Nullum Fortune aut Fati auxilium ad-
 iungi posse Deo.*

Ræcipuus ferè error est mortali-
 um, vt credant, *Fortunam*, aut
Fatum, in casibus humanis, do-
 minari: quorum vno Prouiden-
 tiam è medio tollunt, altero necessitatem
 ipsi Deo imponunt; & vtroque efficiunt, vt
 Deus non esse Deus videatur. Si enim Deo
 necesse est Deam adiungere, quæ *Fortuna* vo-
 cetur, atque hunc Mundum regat; confici-

A tur,

tur, Deum non sufficere, ad hunc Mundum gubernandū. At qualis ille esset Deus? quā parum omnipotens? quāque inops, si *Fortunæ* ope auxiliōque indigeret? Quod etiam consequens est, si vlla *Fati* necessitate vrgeatur. Siquidem nulla est omnipotentia, vbi necessitas manum iniicit aliquid facere cupienti. Quin neque illi ipsi rectè sunt ratiocinati, qui cū omnia assererent fortuitò contingere, *Fortunam* esse Deam crediderunt. Si enim Dea illa aliquid fieri voluit, ergo id, non *fortuito casu*, sed Deæ consilio ac voluntate euēnit; aut si fortuitò euēnit, ergo id Dea nulla voluit euēnire. Qua de causa Epicurus, teste Nicephoro, *nullos Deos asseruit, omniāq; fortuitò, & sua sponte existere sensit, & Mundum, nulla prouidentia regi, apertè docuit.* Quid necesse est prouidere, si omnia quadam *Fati* necessitate fiunt? quid consulto opus est, si omnia fortuitò contingunt?

Nicephor. lib. 10. hist. Eccles. cap. 26.

§. II.

Ethnicorum Fortunam Deam credentium fabulosa opinio.

Et tamen fuere, qui ita stultescerent? Apud Poëtas, *Fortuna gubernans, ceca, fatalis, omnipotens* vocatur. Poëtas secuti sunt

Lucret. l. 5. Cic.

orato-

oratores. Tullius scribit: *Magnam esse vim, in Fortuna, in utramq; partem, vel ad securas res, vel ad aduersas, quis ignorat?* Idem alibi, *dominam rerum Fortunam* appellat. Iam si de Philosophis sit sermo, *Fortunam insanam esse, & cæcam, & brutam perhibent Philosophi*, ait author ad Herennium, *saxoq; instare globoso prædicant volubili*. Ex Niceta constat, *Fortune* imaginem, apud quosdam, nouaculæ impositam, vel globo, ad prosperæ *Fortune* periculum & instabilitatem designandam: quod habet etiam Dio Chryso-
stomus. Apud alios, erat gubernaculum nauis insertum manibus eius, tanquam rerum vniuersitatem moderantis. Certè, præter Epicurum, paulo priùs, citatum, Democriti & Empedoclis, vt testatur Aristoteles, sententia fuit, omnia, in Mundo, formata esse ex fortuito impetu atque concursu atomorum: omnia item, quæ in Mundo fiunt, fieri *casu*. *Cebes Philosophus*, teste Cicerone, *aliq; veteres Fortunam cæcam effinxerunt, furenti similem, volubili saxo pendentem. Quo picturæ artificio significare volebant, eam nihil ratione aut iudicio, omnia temerè & cæco impetu administrare; rerum humanarum aleam susq; deq; vertere; iniquam vexatricem esse;*

A 2 malis

l. 2. Offic.
Cicer.
pro Mar-
cello. Au-
thor. ad
Heren.
Nicet. 4.
thesaur.
in appen-
dic. 1. ad
hæref. 42.
Dio
Chryf. o-
rat. 64.

Aristot.
l. 2. Phys.
cap. 4.

4 Cap. I. Quid non sit, vel sit

Clem.
Alexand.
in pro-
trept.

S. Greg.
Nazianz.
or. 3. Cic.
in Lælio.

*malis propitiam; bonis aduersam; vagam ac ver-
satilem; & in sola leuitate constantem. Quid
multis opus est? eò dementiæ ventum est, vt
Romani Fortunam Deam maximam cum
putarent, illam tamen, vt notat Clemens
Alexandrinus, in sterquilinio locarent, sci-
licet dignum Dea templum secessum tribuentes,
ait idem. Nondum satis est: vsque eò Roma-
ni insaniuerunt, vt hanc Deam, in sterqui-
linio, collocatam, adorarent; immo etiam
Male fortune aram in Exquilijs extruerent.
Seruius Tullius non solū, in Capitolio, For-
tunam Primigeniam & Obsequentem dedica-
uit; sed etiam iactare & prædicare ausus est,
sibi consuetudinem intercedere cum Fortu-
na, quam, per fenestram quandam, in fu-
um cubiculum, ad se delabi dictitabat. E-
uersum eius templum, grauiter vltum Iu-
lianum, quasi summum nefas esset factum,
scribit Nazianzenus. Nimirum rectè dictum
est à M. Tullio: Non ipsa solūm Fortuna cæca
est, sed eos etiam plerumque efficit cæcos, quos
complexa est. Et ille:*

Fortuna, nimum quem fouet, stultum facit.

§. III.

*Christianorum quoque nonnullorum vane
de Fortuna persuasiones.*

Quod

Quod utinam Ethnicis tantum contigisset! Nunc, non modo Bupalus, apud Smyrnæos, sed etiam Christiani, Ethnicismum, obolentes, Deam hanc nudam, cœcam, secundo flatu, carbasa ventilantem, in libri, in nummis, in scutis, in columnis, in ipsis ædium vestibulis pingunt, & suspendunt; ut necesse esset vel ipsos, qui transeunt, cœcos fieri, ne impudentem Deam aspicerent; vel nudam vestiri, ut aspici non posset. Neque fatis est, Veneream imaginem huic Deæ poni; à plurimis Dea habetur, à plurimis, ut Dea colitur, à plurimis, cum Sallustio, dicitur, *Fortuna in omni re dominatur: ea, res cunctas, ex libidine magis, quam ex vero celebrat obscuratque.* An non enim multi, sermone quotidiano, *Fortunam* suam vel laudant, vel accusant; vel etiam inuocant? An non *Fortune* plurima attribuunt? An non dicunt, inter ludendum, sibi *Fortunam* fauisse, aut defuisse? in prælijs, in negotijs, in venatu, in itineribus, in matrimonijs contrahendis, & denique, in qua re, non tribuunt primas *Fortuna*? Huic victoriæ, huic prædæ, huic optata omnia ascribuntur. Ita vanitas veritati, & Dea falsa, vero Deo antefertur. *Toto Mundo, & locis omnibus,* ait

Pausan.
lib. 4.

Plinius
lib. 2.

Plinius, omnibusq; horis, omnium vocibus *Fortuna* sola inuocatur, una nominatur, una accusatur, una agitur rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & cum conuicijs colitur: volubilis, à plerisque verò, & ceca etiam existimata, vaga, inconstans, incerta, varia, indignorum faulrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ratione mortalium sola utramq; paginam facit; adeoq; obnoxia sumus sortis, ut fors ipsa pro Dea sit. Nisi quòd *Fortunum* Deum à Philosophis quibusdam dictum, quam vulgus *Fortunam* nominat, Lactantius & Arnobius referunt, & refellunt. Parum enim refert, virum, an foeminam esse fingas, si mentiaris.

Lactant.
l. 3. c. 28.
& 29. Ar-
nob. lib. 3.

§. IV.

Nomen & Numen *Fortune* unde ortum, & à quibus oppugnatum?

S. Augu-
stin. lib. 1.
Retract.
cap. 1.

S. Augustinus, quia ipsius tempore multæ adhuc supererant reliquæ Gentilium *Fortunam* pro Dea habentium, ne illis daretur occasio errandi, aut superstitione eorum, auctoritate ipsius, confirmata videretur, etiam quòd nomen *Fortune*, licet bono veròque sensu, usurpârit, seipsum reprehendit. Refert ergo plurimum, ad diuinæ Prouidentiae laudes redintegrandas; erroremque, plus, quam

quàm vulgò putatur, perniciosum rudi populo eripiendum, vt ostendamus, nec *Casum* pro Deo, nec pro Dea *Fortunam*, sed, in vtrisque, Deum verum rebus humanis omnibus dominantem esse agnoscendum. Veteres enim, quia latentes antea, subitoque erumpentes inexpectatos euentus animaduverterunt, quorum causam cum ignorarēt, nec tamē nullam esse, sibi persuaderent, occultum quoddam Numen esse, à quo ij prouenirent, id est, *Fortunam* statuerunt, ipso Cicerone dicente: *Ignoratio rerum atq; causarum Fortuna nomen induxit.* Testatur Nicephorus, nonnullos Græcos Philosophos pugnauisse *præstantibus libris aduersus Epicuri sectatores*, *Fortunæq; cultores.* quod & Paulinus fecit epist. ad Iouium, & S. Hieronymus in cap. 65. Isaia, ad illud: *Ponitis Fortunæ mensam*, alijque.

Niceph.
l. 10. hist.
Eccles.
cap. 26.

§. V.

*Lactantij de Fortunæ assertoribus
sententia.*

Egregiè Lactantius hanc superstitionem, vnà cum origine sua, attingens, antiquos stultos potiùs, quàm sapientes perstringit, his verbis: *Non dissimili errore credunt, esse Fortunam, quasi Deam quandam res humanas*

Lactant.
lib. 3. diuinar. Institut. c. 27.

8 Cap. I. Quid non sit, vel sit

varijs casibus illudentem; quia nesciunt, unde sibi bona, & mala eueniant. Cum hac se compositos ad praeliandum putant; nec ullam tamen rationem reddunt, à quo, & quam ob causam; sed tantùm cum Fortuna se digladiari, momentis omnibus, gloriantur. Iam quicumq; aliquos consolati sunt, ob interitum, amissionemq; charorum, Fortuna nomen acerrimis accusationibus prosciderunt: nec omnino vlla eorum disputatio de virtute est, in qua non Fortuna vexetur. M. Tullius, in sua consolatione, pugnasse se semper contra Fortunam, loquitur; eamq; à se esse superatam, cum fortiter inimicorum impetus retudisset; ne tum quidem se ab ea fractum, cum domo pulsus, patria caruit. tum autem, cum amiserit charissimam filiam, victum se à Fortuna turpiter confitetur. Cedo, inquit, & manum tollo. Quid hoc homine miserius, qui sic jaceat?

§. VI.

Vniuersam mundum, non à Fortuna, sed à diuina Providentia regi.

Erigendus est igitur, & docendus homo, quid non sit, aut quid sit Casus & Fortuna.

S. Augu-
stin. lib. 5.
super Gé.
cap. 31.

Nam, teste Augustino, omnino audiendi non sunt, qui putauerunt, sublimes quidem Mundi partes, id est, à cōfinio corpulentioris aëris huius, & supra,

& supra, diuinâ prouidentiâ gubernari: hanc
 autem imam partem terrenam & humidam,
 aërisq; huius vicinioris, qui terrarum & aqua-
 rum exhalationibus humescit, in quo venti nu-
 besq; consurgunt, Casibus potius, & fortuitis
 motibus agitari. Contra hos loquitur Psal. qui,
 cum explicasset laudem cœlestium, se etiam ad
 ista inferiora conuertit, dicens: Laudate Domi-
 num de terra, dracones, & omnes abyssi: Ignis,
 grando, nix, glacies, & spiritus tempestatis, quæ
 faciunt verbum eius. Nihil enim tam videtur
 Casibus volui, quam omnes istæ procelle ac tur-
 bulenta qualitates, quibus cœli huius inferioris,
 quod non immeritò etiam terra nomine depu-
 tatum est, facies vertitur & variatur. Sed cum
 addit: quæ faciunt verbum eius; satis ostendit,
 earum quoq; rerum ordinem diuino subditum
 imperio latere nos potius, quam vniuersitatis
 deesse nature. Quod autem ore suo Saluator di-
 cit: Vnum passerem non cadere in terram, sine
 Dei voluntate; & quod fœnum agri post paulu-
 lum mittendum in clibanum, ipse idem vestiat,
 nonne confirmat, non solùm totam istam Mundi
 partem rebus mortalibus & corruptilibus de-
 putatam, verùm etiam vilissimas eius, & abje-
 ctissimas particulas diuina Prouidentia regi?
 Immo vsque adeò Fortune cultus, immo

S. Augu.

Ambr. lib. 1.
Retract.
cap. 1.

mentio displicet D. Augustino, vt in libris Retractionum, non dubitet, suos de ea loquendi modos corrigere. *In tribus libris meis de Academicis, inquit, non mihi placet, toties me appellasse Fortunam, quamuis non aliquam Deam voluerim hoc nomine intelligi, sed fortuitum rerum euentum, vel in corporis nostri, vel in externis bonis aut malis. Vnde & illa verba sunt, que nulla religio dicere prohibet, forte, forsitan, fortasse, fortuito: quod tamen totum ad diuinam reuocandum est Præuidentiam. Hoc etiam ibi non tacui dicens: Etenim fortasse, que vulgò Fortuna nominatur, occulto quodam ordine regitur; nihilq; aliud in rebus Casum vocamus, nisi cuius ratio & causa secreta est. Nihilq; seu commodi, seu incommodi contingit, quod non conueniat & congruat vniuersò.*

§. VII.

Fortuna, pro Dea habitæ, refutatio.

Lactant.
lib. 3. c. 28.

Elegantissimè rursus & disertissimè Lactantius, *Fortuna, inquit, per se nihil est; nec sic habendum est, tanquam sit in aliquo sensu. Siquidem Fortuna est accidentium rerum subitus atq; inopinatus euentus. Verùm Philosophi, ne aliquando non errent, in re stultâ, volunt esse sapientes: qui fortune sexum mutant, eamq; non Deam, sed Deum esse dicunt. Eundem ta-*
men

men interdum naturam, interdum fortunam
vocant; quòd multa (inquit idem Cicero) effi-
ciat inopinata nobis, propter obscuritatem, ig-
norationemq, causarum. Cum igitur causas ig-
norent, propter quas fiat aliquid, & ipsum, qui
faciat, ignorent, necesse est. Idem in opere valde
serio, in quo præcepta vitæ deprompta ex Philo-
sophiâ filio dabat, magnam inquit, esse Fortune
vim in utramq, partem, quis nesciat? Nam &
cum prospero flatu eius utimur, ad exitus per-
uenimus optatos, & cum reflauerit, affligimur.
Primum, qui negat, sciri posse quicquam, sic hoc
dixit, tanquam & ipse, & omnes sciant. Dein-
de, qui, etiam quæ clara sunt, dubia conatur
efficere, hoc putauit esse clarum; quod illi esse
debit vel maxime dubium, nam sapienti om-
nino falsum est. Quis, inquit, nescit? Ego verò
nescio. Doceat me (si potest) quæ sit illa vis, qui
flatus iste, & qui reflatus? Turpe igitur est, in-
geniosum hominem, dicere, id, quod, si neges,
probare non possit. Postremò, quòd is, qui di-
cit, assensus esse retinendos; quod stulti sit homi-
nis incognitis rebus temerè assentiri: is planè
vulgi & imperitorum opinionibus credit, qui
fortunam putant esse, quæ hominibus tribuat
bona & mala. Nam simulachrum eius cum co-
pia & gubernaculo fingunt; tanquam hæc & o-
pes

pes tribuat, & humanarum rerum regimen obtineat. Cui opinioni & Virgilius assentit, qui Fortunam omnipotentem vocat: & historicus, qui ait: sed profecto Fortuna in omni re dominatur. Quid ergo ceteris Dys loci superest? cur non aut ipsa regnare dicitur, si plus potest, aut sola colitur, si omnia? vel si tantum mala immittit; aliquid cause proferant, cur, si Dea sit, hominibus inuideat, eosque perditos cupiat, cum ab his religiosè colatur: cur equior sit malis, iniquior autem bonis. Cur insidietur, affligat, decipiat, & exterminet: quis illam generis hominum perpetuam vexatricem constituerit: cur denique tam malam sortita sit potestatem, ut res cunctas ex libidine magis, quam ex vero celebret, obscurèq;. Hec, inquam, Philosophos inquirere, oportuit potius, quam temerè innocentem accusare Fortunam: quæ etiam si sit aliqua, nihil tamen affferri ab his potest, cur hominibus tam inimica sit, quam putatur. Itaque illæ omnes orationes, quibus iniquitatem fortune lacerant, suasque virtutes contra fortunam superbissimè iactant; nihil aliud sunt, quam deliramenta inconsideratæ lenitatis. Quare non inuideant nobis, quibus aperuit veritatem DEVS: qui, sicut scimus, nihil esse fortunam, ita scimus, esse prauum ac subdolum spiritum.

spiritum

spiritum, qui sit inimicus bonis hostisq; iustitia;
 qui contraria faciat, quàm DEVS, cuius in-
 vidie causam in secundo libro explicauimus.
 Hic ergo insidiatur vniuersis: sed eos, qui nesci-
 unt DEVM, errore impedit, stultitiâ obruit,
 tenebris circumfundit, ne quis possit ad diuini
 nominis peruenire notitiam; in quo uno & sa-
 pientia continetur, & vita perpetua. Eos autem,
 qui DEVM sciunt, dolis & astutiâ aggredi-
 tur, ut cupiditate & libidine irretiat; ac pec-
 cati blandimentis deprauatos impellat ad mor-
 tem: vel, si dolo nihil profecerit, vi & violentiâ
 deicere conatur. Hic ergo humani generis,
 ab initio, deceptor, homines inducit, ut For-
 tunam aliquid esse existiment, quod sit in-
 uocandum; &, dum bonos vexat, malos,
 tanquã suos, fouet, Fortunam tanquam Nu-
 men inuexit. Diximus, quid non sit For-
 tuna.

§. VIII.

Fortunam atq; fortuita, ob hominum occultas
 rerum causas ignorantium opinionem, ita di-
 citur ratione autem Dei omnia prouiden-
 tis, nihil esse fortuitum.

Quid ergo tandem est Fortuna? Fortuna S. Augu-
 intelligenda est pro ijs rebus, ait D. Augusti-
 nus, qua fortuita videntur accidere, non quia
 numen

S. Augu-
 stin. lib.
 quæst.
 XCI.

Idem lib.
5. de Ciu.
Dei. c. 1.
Aristot.
2. Phys.
cap. 5.

S. Aug.
lib. 9. de
Ciu. c. 13.
Item. lib.
5. super
Genes.
cap. 22.

numen aliquod sit, cum hæc ipsa tamen, quæ
fortuita videntur, causis occultis diuinitus den-
tur. Vnde etiam verba, quæ nemo potest au-
ferre à consuetudine loquendi parata sunt, id
est, Fortè, Fortasse, Forsitan, & Fortuitu. Et
alio loco: Secundùm opinionem hominum, eâ
dicuntur esse fortuita, quæ vel nullas causas
habent, vel non ex aliquo rationabili ordine ve-
nientes contingunt. Ab Aristotele Fortuna &
Casus, causa per accidens, vocantur, ratione
hominum scilicet, qui causas illas ignora-
uerunt; aut non prospexerunt: ratione au-
tem Dei viuientis & omnia videntis; nihil
casu aut fortuitò euenire potest: quia, eo-
dem S. Patre teste, *Prouidentia Dei summi,*
non fortuita temeritate, regitur Mundus. Nã,
vt idem alibi disputat, cum extrema & exi-
gna corpora à nutu & regimine Dei prouiden-
tia tanta dispositione formentur, vt aliquando
diligentiùs cogitata ineffabilem incutiant admi-
rationis horrorem, & cum anime natura ra-
tione corpori antecellat, quid est dementius,
quam putare, nullum esse prouidentia iudicium,
de moribus hominum: cum in eorum carne tan-
ta eius solertia clareant, & demonstrentur indi-
cia? Sed hîc, vt in re obscura & magni mo-
menti, clarum ac firmum fundamentũ ja-
ciamus;

etiamus; aliquantulum nobis Philosophandum est.

§. IX.

Quid, ex vera Aristotelis, ac Philosophorum rectè sapientium sententia, sit Fortuna & Casus?

Ex Aristotelis igitur, ac vero Philosophorum sensu, *Fortuna & Casus* numero causarum efficientium accensentur; etsi *causæ per accidens* debeant appellari. Pone eundem & architectum & Musicum. Architectus est *causæ per se* domus, Musicus dicitur *causæ per accidens* domus eiusdem; quia ars canendi coniungitur planè per accidens cum arte ædificandi, in architecto: adeò ut *per accidens* Musicus ædificet. Potest tamen & solet contingere, ut duæ causæ inter se quidem *per accidens* coniungantur, effectum tamen *per se* producant coniunctæ. Atque tunc dicuntur singulæ, ratione illius effectus, *causæ per accidens*, & *Fortuna*, vel *Casus*. Sic, ad inuentionem thesauri, concurrunt & ille, qui thesaurum defodit, & ille, qui effodiendo terram (agri alioqui colendi causæ) thesaurum inuenit. at qui defodit, & qui effodit, singuli sunt *causæ per accidens* inuentionis thesauri. Quare infossio, vel etiam effossio
illa

Aristot.

2. Phys.

tex. 39.

Vide & 5.

Phys. |

tex. 57.

illaterre, *Fortuna*, vel *Casus* appellatur. Quod utiq; est ratione thesaurum abscondentis, qui nō voluit thesaurum ab altero inueniri; itēq; etiam respectu thesaurum inuenientis, qui agrum colere, non thesaurum inuenire intendit. At Deus intendit, vt, vno thesaurum abscondente, & altero, alia de causa, terram fodiente, thesaurus & ab illo amitteretur, & ab isto reperiretur. Sic enim vtrique conducebat. Hoc igitur pacto, neq; *Fortuna*, neque *Casus* erat; sed ratione amittentis, pœna; ratione inuenientis, gratia. Disposuit ergo Deus, vt & infossio, & effossio concurrerent: qui concursus, aut quod complexum non est *Fortuna* aut *Casus*, sed est *caussa per se*, cum infossionem thesauri, & effossionem terræ, eodem loco, inuētio thesauri necessariò ac determinatè sequatur; sicut ex igne calefactio. Quod si infra Deum foret aliqua naturalis quoque causa superior, quę vim haberet coniungendi has duas causas, defossionem scilicet vnius, & effossionem alterius, ex qua inuentio thesauri sequitur, tum non diceretur illa causa superior, *caussa per accidēs*, sed *caussa per se*; quemadmodum, si quis duos habens famulos, Petrum & Paulum, iuberet Petrum defodere

arcam

arcam auro plenam, & deinde Paulum juberet inibi effodere terram, non diceretur, ille Dominus *casu* thesaurum reperisse, aut *bonam Fortunam* habuisse; idque ob duas causas, primò; quia, ex intentione thesauri reperiendi, jussit Paulum effodere terram; secundò, quia per se, mediante Petro infodiente, & Paulo effodiente, ad inventionem thesauri concurrat. Quod sanè Deus, in omni *Casu* facit. Vnde, tametsi multa contingant *casu*, & *fortuito*, ratione agentium creatorum, secundarumque causarum, nihil tamen contingit *casu*, ratione Dei; qui multas rationes habet, cur illas causas *per accidens*, vel concurrere sinat, vel ipse coniungat. Atque hic concursus, seu ista causarum complexio, vna cum causa summa illas connectente atque ordinante, *Fatum* dicitur, quod Boëtius definit: *inherentem rebus mobilibus immobilem dispositionem, per quam divina Providentia suis quaeque necit ordinibus.* Diuina, inquam, Providentia, non *caelum*, quod quidam putant esse causam per se connectentem alias causas inferiores.

Boët. l. 5.
de consol.
lat. prof. 6.

§. X.

Quodnam sit, inter Fortunam, & Casum, discrimen?

B

Sic

Sit explicatâ *Fortuna* & *Casus* naturâ, diu obseruo, primum est, ab Aristotèle, alijsque compluribus, ipsam fossionem, qua thesaurus obruitur, vel eruitur, *Fortunam*, aut *Casum* nominari; vnde etiam *Fortunam* & *Casum* ad causam efficientem, licet *per accidens*, & præter intentionem vtriusque for-
dientis, reuocat: ab alijs autem ipsum euen-
tum, seu inuentionem thesauri *Fortunam*,
aut *Casum* nominari. Quod parum interest,
cum ipsa etiam inuentio, sit quædam effe-
ctio, seu causa, ob quam thesaurus habetur,
& non rarò effectus à causa denominetur.
Alterum est, ferè idem esse *Casum* atque *For-
tunam*, nisi quòd hæc pressius, in ijs dunta-
xat posita sit, quæ ex proposito & consultò,
seu propter finem, ex electione geruntur;
Casus autem magis latè patens, sit *caussa per
accidens* etiam in illis, quæ alicuius gratia
quidem, & propter finem, sed siue cum, siue
sine electione fiunt. Hinc lapides, è quibus
Deorum altaria constarent, non, nisi simi-
litudine quadam, Protarchus, *fortunatos*
vocauit.

§. XI.

*Nullum, in Mundo, Casum contingere, nullam
Fortunam mutari, sine diuina sapien-
tie dispositione.* Qui

Qui hæc fundamenta penetrat, facile vitat errorem Ethnicorum, & magna luce perfusus multas à se propellit animi perturbationes. Tametsi enim, non raro, horrendi quidam Casus, præter mentem, voluntatemque hominum, aut secundæ alicuius causæ ingenium, accidunt; non accidunt tamen præter voluntatem Dei, qui est causa prima, liberè, providè, & creaturarum naturis congruè mouens, & inter se connectens causas secundas. Itaque mortalibus aliquid fortuito contingit, quia ignorant diuinæ Providentiæ consilia & scopum, ac, in cœlestibus arcanis, consultissimum concursum, vel impedimenta causarum aliarum. Deo, cuius sapientia omnia reguntur, & cuius oculis omnia patent, nihil est fortuitum, aut inopinatum. Omnia aut definit, aut permittit, atque in bonum finem dirigit, etiamsi ipsa mala sint, & contra mentem votumque causæ particularis. Scitissime Hipponensis Antistes: *Nihil, inquit, in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaque Rep. est, quod non de interiore atq; intelligibili aula summi Imperatoris, aut jubeatur, aut permittatur.* Et rursum. *Quidquid casu fit, temerè fit, siue providentia fit: sed nihil ex-*

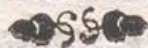
Prou. 16.
2.

S. Aug.
lib. 3. de
Trin. c. 4.

tra diuine prouidentie regulam accidit: ergo, respectu illius, nihil temere, aut vice fortuita potest accidere. Vulgus igitur & plebeia inscitia, stultorumq; error ac superstitio Deam Fortunam credit; quæ negotia humana regat. Qui rectè sapit, & censet, non *Fortuna*, sed Deo sacrificat; neque cæcam Deam, quæ nescit & non videt, cui det, vel neget, sed omnia videntem diuinam bonitatem, rebus gerendis aduocat. Christianè Ethnicus

Iuuenal. Satyr. 10. poëta:

*Nullum numen abest, si sit prudentia. sed nos
Te facimus, Fortuna, Deã, cælôq; locamus,
Quare certa sententia tenendum est, ea,
quæ, hominum iudicijs respectuque, Casu
eueniunt, apud Deum omnia clarissimè in-
tuentem, consilio certo iustoque euenire;
item quæ, apud nos, fortuito fiunt; fieri,
apud supremum rerum omnium Moderato-
rem, omnes rerum causas casusque prouidentem ac disponentem, sapientissimã destinatione. Nihil illi incertum est. Ipsa etiam contingentia necessariò nouit. Nunquam dubitat, etiamsi nostro se sermoni accommodans videtur subinde loqui dubitanter.*

§. XII.

*Cur Deus subinde, in diuinis litteris, loquatur,
per modum dubitantis?*

Reperimus, apud Ieremiam, Deum sic loquentem: *Noli subtrahere verbum, si FORTE audiant, & conuertatur unusquisq, à via sua mala: & apud Ezechielem: Hæc dicit Dominus Deus, si FORTE audiant, & quiescant, & similia complura, in quibus formulis, fatetur D. Ambrosius apparentem quidem, re autem ipsa planè nullam dubitationem esse. Neque enim Deus, humana incertitudine dubitat; sed dubitanter loquitur, vt humano more loquatur. Quin neque homines ipsi semper dubitant, quando dubitanter loquuntur. Sic enim Ioël ait: *Conuertimini ad Dominum Deum vestrum, qui benignus, & misericors est: patiens & multa misericordia, & prestabilis super malitia. Quis scit, si conuertatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionem?* Et paria habentur, apud Ionam. Quibus locis non dubitatur de Dei misericordia, licet, in fermone, figura sit dubitantis. Enimuerò, *ipsi sapientes seculi*, ait S. Ambrosius, *omnem gloriam suam statuunt in expressione verborum, quæ Latine FORTE dicimus, Græcè τὰχα, non ubiq, pro dubitatio-**

Ierem. 26. 3.

Ezech. 3. 11.

S. Ambros. 1. 2. de pœnit. c. 4. & 5.

Ioël. 2. 14.

Ion. 3. 9.

Iliad. 6. *ne posuerunt.* Quod etiam Homeri exemplo docetur.

§. XIII.

Neg, homines semper dubitare, quando per modum dubitantium loquuntur.

Cur autem Deus quoque hac loquendi formula subinde vtatur, præter causas, quas modò attigi, tradit D. Gregorius, quando Deus dubitantis in morem loquitur, mysterium subesse, vult enim innuere, vel voluntatis nostræ libertatem, cui nimirum diuina voluntas, aut præscientia non imponit necessitatem, aut difficultatem rei: vel paucitatem facientium id, quo de agitur. Quòd si homo aliquis dubitanter loquatur, obseruandum est, an res sit eiusmodi, vt turpe sit, illum de ea dubitare. Nam

Act. 8. 22. *quando Petrus ad Simonem dixit: Pœnitentiam age ab hac nequitia tua: & roga Deum, si forte remittatur tibi hac cogitatio cordis tui,* non dubitauit de remissione culpæ; cum ea ipsa sententia ostenderit, spem veniæ & pœnitentiæ locum nemini esse negandam. Iubet enim pœnitentiam agere eum, quem,

S. Ambros. loc. cit. & S. *vt S. Ambrosius ait, per magicam vanitatem, blasphemantem, in Spiritum Sanctum, & puram fidei conscientiam non habentem, Apostolica iam*

ca iam auctoritate condemnauerat. Igitur non dubitauit de misericordia Dei Petrus, si Simon ageret pœnitentiam: cum, præcipuè si hæc adfit, valde æquum sit, vt peccatorisua culpa remittatur; neque dubitari fas sit de eo, quod adeò asseueranter affirmat Deus dicens: *Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos.* Quia itaque de hoc Petrus non potuit dubitare, cur ait, *si fortè remittatur tibi?* Nempe quia dubitare potuit, an vera esset futura Simonis & pœnitentia, & oratio; itémque, quod attinet ad pœnam, an tantus futurus esset dolor, vt totius pœnæ remissionem mereretur. Quod si verò neq; homines, cum videntur dubitanter loqui, semper dubitant, quanto minùs Deus, quem nihil latet? Nimirum hoc est inter hominem ac Deum discrimen: homo, quia mentiri potest, multa, de quibus dubitat, pro certis affirmat; Deus, qui nec fallere potest, nec falli, etsi omnia certissimò nouit, tamen, vt se se homini accommodet, loqui dignatur, per modum, dubitantis; certus ipse, quid in vtramque partem euenturum sit; immò ita causas secundas, iuxta earundem naturas, disponens, & complicans, vt sit futurum.

August.
lib. de
vera &
falsa Pœ-
nit. c. 3.

Zach. 1. 3.

Ribera in
Ioëlem
cap. 2. à
num. 22.